

Hamlet

Lärohandledning av Sara Beer

av William Shakespeare

Hamlet - Adam Lundgren

Fotograf: Sören Vilks

På Unga Dramatens hemsida hittar du mer material, bl a en text om konstens roll i skolan och en enkel modell för eftersamtal. dramaten.se/unga-dramaten/Lararmaterial/

Kontakt Unga Dramaten: Mia Hertler mia.hertler@dramaten.se

Inspirationsmaterial

Det här materialet vänder sig till dig som är pedagog eller kulturombud och vill ha en ingång till föreställningen innan ni ser den med en grupp. Materialet kan också med fördel användas som underlag för en fördjupad diskussion efteråt.

HANDLINGEN

Hamlet är en av världens mest kända pjäser. William Shakespeare skrev den omkring år 1600 och det är hans längsta pjäs – spelar man hela texten tar det över fyra timmar. På många sätt har både pjäsen och karaktären Hamlet blivit synonyma med begreppet teater.

Hamlet är också en av världens mest spelade pjäser. Regissörer och dramaturger har sedan den spelades första gången gjort otaliga bearbetningar och tolkningar av pjäsen. För skådespelare anses också rollen som Hamlet vara en milstolpe i karriären.

Men framförallt är Hamlet en viktig del av vår så kallade västerländska kulturkanon. Inte minst på grund av de teman och konflikter som pjäsen skildrar. Pjäsen ställer en rad frågor om politisk makt, familjrelationer, kärlek och sex, vänskap och lojalitet, mansrollen och, inte minst, existentiella frågor om vad det är att vara människa.

Hamlet innehåller både en psykologisk skildring av en människas oro och tvekan inför livsavgörande val och en brutal dramaturgi som vi känner igen från våra filmer och teve-serier idag. Det är en berättelse som börjar med att ett mord begåtts och slutar med att i stort sett alla viktiga karaktärer också dör.

I den här uppsättningen av Hamlet har regissören Sophia Jupither valt att koncentrera handlingen till familjedramat och på Hamlet som vår berättare. De delar av pjäsen som handlar om den yttre världen, t ex de utländska hot som Danmark står inför, tar mycket liten plats i den här uppsättningen. Fokus ligger på Hamlet och hans olika vägval.

Intervju med Sophia Jupither:

Hur ser din version av Hamlet ut?

Jag har haft en mental bild av att Hamlet sitter på scenkanten och pratar med oss om hur det är att vara han. Monologerna blir i föreställningen dialoger med publiken. Det är ett väldigt tydligt samtal han för med oss om hur det är att vara han, hur det är att vara människa, vad han sliter med, hur han reagerar på det som händer runtomkring honom.

Det handlar om att orka leva eller inte. Att leva i en värld som förväntar sig att man ska vara något men inte är. Hela Hamlets kamp med sig själv går ut på att han ska bli nånting som han förväntas vara och hans förtvivlan över att han känner sina egna tillkortakommanden. Hur kan man leva i ett samhälle, en familj eller en kultur där man inte kan vara den man är?

Han känner att han sviker sin pappa men vet inte om han kan lyda honom heller. När han väl slutar resonera om sin plats i omvärlden bestämmer han sig för att bli hämnaren. Då går det åt helvete. Då dör alla på fyra minuter och så är det slut. Det är en

ganska tydlig vändpunkt när han dödar Polonius, som sker väldigt överilad, när eftertanken inte hinner ikapp honom. Sen inser han vad han har gjort, att han gått över gränsen. Det går inte att backa tillbaka till den där som han egentligen är. Han bestämmer sig för att låta det som sker ske. Då går det käpprätt åt helvete. Då dör alla på fyra minuter och så är det slut.

Vad tycker du att en gymnasiepublik behöver?

Förutom att man måste hedra klassikern i Hamlet, så måste man diskutera filosofin som ryms i texten – »att vara eller inte vara«. Vad betyder det? Vad betyder de här textraderna i din verklighet? Det handlar om livsfrågor, existensfrågor om vad det är att vara människa. Den diskussionen kan vara ett sätt upptäcka varför Hamlet är en klassiker.

Att göra i mindre grupper:

Shakespeares text

Shakespeares text anses ofta vara ålderdomlig eller obegriplig. Det kan bero på att den är skriven på vers och ofta använder symboler och metaforer som tillhör en annan tid, vilket kan göra att dagens publik har svårt att uppfatta betydelsen. Med den här övningen kan man titta närmare på några citat ur pjäsen och försöka upptäcka hur de kan vara relevanta för oss i dag.

Dela upp er i grupper och läs texterna – antingen tyst enskilt eller högt för varandra. Diskutera sedan vad texterna egentligen vill säga. Försök också relatera till något vi känner igen från vår egen tid och våra egna liv.

Första akten, scen 1

I början av pjäsen har Hamlet träffat sin mor Gertrude och sin farbror Claudius efter att de gift sig. De har bett honom att sluta vara så sur och grubblande. När han blir ensam håller han den här monologen som riktas till publiken.

Hamlet

Om bara detta alltför fasta kött
fick smälta eller upplösas som dagg,
och om den Evige nu inte skapat
en lag mot självmord. Åh, min Gud! Min Gud!
Vad trist och unket, platt och meningslöst
Allt verkar som man ser på denna jord!
Två månader, nej inte det, har gått
sen kungen dog, en kung så lysande
som en Apollon mot den bocken där.
Hans kärlek till min mor, den var så stark
Att ingen vind fick fläkta hennes kind
för hårt. Men jord och himmel, måste jag
nu minnas allt? Ja, hur hon höll i honom,
som om aptit en bara ökade
ju mer hon åt. Och ändå, fyra veckor -
men jag får inte tänka så. - Åh, svaghet,
ditt namn är kvinna! -

Frågor:

Vad handlar den här monologen om? Hur beskriver han Claudius? Hur beskriver han sina föräldrars äktenskap? Vad menar han med »svaghet, ditt namn är kvinna«?

Första akten, scen 4:

Vålnaden har berättat att han mördats av Claudius och han ber Hamlet hämnas.

Hamlet

Ur led är tiden; ve att jag är den
som fötts att vrida allting rätt igen.

Frågor: Vad är det Hamlet menar med att tiden är »ur led«? Vilket ansvar är det han tar på sig?

Tredje akten, scen 2

Den mest berömda monologen i pjäsen.

Hamlet

Att vara eller inte vara, det är frågan:
Om det är ädlare att lida
ett vidrigt ödes hårda slag och pilar,
än ta till vapen mot ett hav av plågor
och trotsigt göra slut på dem? Att dö,
att sova - inget mer! Och med den sömnen
få slut på hjärtats kval, dom slag och stötar
som köttet fått i arv. Det är ett slut
som man kan hoppas på. Att dö, att sova;
att sova, kanske drömma. Det är haken.
För vilka drömmar har väl död ens sömn,
när vi har blivit av med kroppens oro?
Den tanken hejdar oss, och det är den
som gör vårt eländiga liv så långt.

Frågor:

Vad är det Hamlet tvekar inför? Varför gör han det?

Teman att diskutera tillsammans eller i grupper

FAMILJEN:

Vi får träffa två olika familjer i den här uppsättningen av Hamlet. Den ena är Hamlets familj, med hans mamma drottning Gertrude och den nya kungen Claudius, hans farbror och styvfar. Vi får också träffa Hamlets pappa, den gamle kungen, som Vålnaden. Den andra är Ofelias familj, med hennes pappa Polonius, som står nära hovet, och hennes bror Laertes.

Frågor:

Hur är de här familjerna olika? Vad har de gemensamt?

Hur behandlar föräldrarna sina barn? Vilka krav ställs på Hamlet? På Ofelia?

Vilken relation hade Hamlet med sin mamma innan pappans död och innan hon gifte sig med Claudius?

Vet Gertrude att Claudius har mördat hennes man? Försöker hon skydda sin nya man? Visste hon hur Hamlet skulle reagera på att hon gifte sig med hans farbror? Varför gifter hon sig med Claudius?

Vet någon annan om att Claudius mördade Hamlets pappa? Hur väl kände Claudius Hamlet och hur trodde han att Hamlet skulle reagera?

Hur betar sig Hamlet annorlunda mot sina vänner jämfört med sin familj? Jämfört med Ofelia?

Vilken relation har Laertes och Hamlet?

Varför vill inte Polonius att Ofelia ska träffa Hamlet?

Vem är vålnaden? Är han verklig? Vad kräver han av Hamlet?

VÄNNER, ALLIANSER OCH LOJALITET:

I pjäsen skildras flera olika vänskapsrelationer och olika lojaliteter. Det förekommer mycket dubbelspel och smyglyssnande samtidigt som hemlighetsmakeriet ofta ställer till ödesdigra missförstånd.

Frågor:

Vilken relation har Hamlet till Horatio? Till Rosencrantz och Guildenstern? Till skådespelarna? Till Ofelia?

Vilken relation har Polonius och Claudius?

Vad säger allt hemlighetsmakeri om stämningen i familjen, inom hovet och i samhället?

HAMLET OCH OFELIA:

Deras kärlekshistoria tycks redan vara över när pjäsen börjar. Vuxenvärlden har både direkt och indirekt förstört deras förhållande. Till slut går både Hamlet och Ofelia under.

Frågor:

Hur känner Ofelia och Hamlet varandra och vilken relation har de haft tidigare? Är Ofelia glad att han kommit hem från universitetet i Wittenberg?

Ofelia verkar också bara ha en förälder, Polonius. Hur känner hon för att Hamlet nu förlorat sin pappa?

Vill dom egentligen vara tillsammans? Vad är det som hindrar dom? Varför är Hamlet så elak mot henne?

Varför tar Ofelia sitt liv?

Vad är det som gjort både Hamlet och Ofelia till så slitstarka bilder av den unga människan?

Känner du nån Hamlet? Eller nån Ofelia?

Uppgift:

Sök efter bilder på Ofelia och Hamlet på internet.

Vad är den vanligaste bilden på Ofelia? Vad är den vanligaste bilden av Hamlet? Hur skildras de i bildkonsten? I populärkulturen?

Ofelia (1852), oljemålning av Sir John Everett Millais.

Adam Driver som Kylo Ren i Star Wars: The Force Awakens (2015).

Hamlet

- en snabb sammanfattning

Hamlet är en dansk prins. Hans far var kung i Danmark, men har dött innan pjäsens början. Hamlets farbror Claudius har tagit över som kung och gift sig med Hamlets mor Gertrude.

FÖRSTA AKTEN

Claudius och Gertrude firar sitt bröllop. Claudius säger åt Hamlet att sluta vara sur och ledsen över pappans död. Hamlet håller med men när han är ensam säger han hur äcklad han är över att han mamma gift sig med Claudius.

Hamlets vän Horatio kommer och berättar att han sett en vålnad som ser ut som den gamle kungen, Hamlets far. Hamlet tror först inte på honom men vill ändå se själv.

Ofelia är Hamlets flickvän. Hennes far Polonius övertalar henne att Hamlet inte älskar henne egentligen och att hon ska göra slut. Hon går med på det.

Hamlet ser vålnaden som berättar att Claudius mördat honom genom att hälla gift i hans öra. Hamlet lovar att hämnas och säger att han ska spela galen för att dölja sina planer.

ANDRA AKTEN

Ofelia berättar för sin far att Hamlet betar sig gallet sedan hon gjort slut. Polonius tror nu att Hamlet faktiskt var kär i henne.

Claudius och Gertrude ber Hamlets gamla skolkamrater Rosencrantz och Guildenstern att hålla koll på honom och ta reda på varför han är galen.

Rosencrantz och Guildenstern försöker muntra upp Hamlet genom att meddela att en skådespelartrupp kommit till slottet. Hamlet bestämmer sig för att låta truppen spela upp en pjäs som skildrar faderns mord. Han vill se hur Claudius reagerar.

TREDJE AKTEN

Claudius, Gertrude och Polonius vill se om Hamlet är galen på grund av Ofelia så de spionerar på honom. Hamlet är elak mot Ofelia. Claudius tror då inte att Hamlet är kär i henne utan misstänker att han tror att Claudius mördat hans far.

Skådespelarna spelar pjäsen som Hamlet bett dem om. Claudius blir upprörd och går därifrån. Hamlet ser det som bevis på att Claudius är skyldig.

När Claudius är ensam erkänner han att han mördat den gamle kungen och ber till gud om förlåtelse. Hamlet ser honom men vill inte döda honom när han ber.

Hamlet träffar sin mor, som låtit Polonius gömma sig bakom en gardin för att spionera på deras samtal. Hamlet är aggressiv mot sin mor som ropar på hjälp. Det gör Polonius också. När Hamlet

Gertrude - Therese Brunnander.

Ofelia - Karin Franz Körlof.

hör honom tror han att det är Claudius och knivhugger honom gem gardinen.

Vålnaden kommer tillbaka och grälar på Hamlet att han inte hämnats än. Gertrude ser inte vålnaden och tror att hennes son blivit galen.

FJÄRDE AKTEN

Claudius skickar Hamlet till England med Rosencrantz och Guildenstern med ett brev till Englands kung om att Hamlet ska dödas så fort han kommer i land.

Ofelia blir galen efter hennes fars död.

Ofelias bror Laertes anklagar Claudius för Polonius död och systemens galenskap. Claudius övertygar honom att det är Hamlets fel.

Claudius får ett brev att Hamlet kommit tillbaka från England och att Rosencrantz och Guildenstern är döda. Claudius och Laertes planerar ett nytt sätt att döda Hamlet.

Ofelia drunknar i floden när hon är ute och plockar blommor.

FEMTE AKTEN

Hamlet träffar en dödgravare som gräver Ofelias grav.

Gertrude, Claudius och Laertes kommer för att begrava Ofelia, som inte får en riktig begravning eftersom hon tagit sitt eget liv. Innan hon begravs hoppar Laertes ner i graven för att krama henne en sista gång. Hamlet inser att Ofelia är död, svär att han älskar henne och hoppar ner i graven för att slåss med Laertes. Claudius stoppar bråket och Laertes utmana Hamlet till en fäktningsduell.

Enligt deras plan, doppar Laertes innan duellen en av värjorna i gift och Claudius håller gift i en bägare med vin.

Hamlet får en första träff och Claudius erbjuder honom det förgiftade vinet att dricka men Hamlet säger att han inte är törstig. Hamlet får en träff till. Gertrude tar det förgiftade vinet och dricker innan Claudius kan stoppa henne. Laertes får till slut en träff och sårar Hamlet med den förgiftade värjan. Det blir ett tumult när det tappar sina värjor och byter med varandra. Hamlet sårar Laertes med den förgiftade värjan. Gertrude dör. Laertes erkänner för Hamlet att han doppat värjan i gift och att de båda kommer att dö. Han skulle allt på Claudius. Hamlet hugger ner Claudius och tvingar honom att dricka resten av det förgiftade vinet. Claudius dör. Laertes dör och säger att han är ledsen för det han gjort. Hamlet dör.

Att vara eller inte vara, det är frågan

Produktionsuppgifter:

Speltid: 2 timmar och 30 minuter, med paus
Hamlet av William Shakespeare
Översättning: Ulf Peter Hallberg
Bearbetning: Sofia Jupither och Irena Kraus
Regi: Sofia Jupither
Scenografi: Erlend Birkeland
Kostym: Maria Geber
Peruk och mask: Peter Westerberg, Anne-Charlotte Reinhold
Ljusdesign: Ellen Ruge
Musik och ljuddesign: Michael Breschi

I rollerna:

Hamlet - Adam Lundgren
Claudius - Gerard Hoberstorfer
Gertrude - Therese Brunnander
Vålnaden - Per Svensson
Polonius - Bengt Braskered
Ofelia - Karin Franz Körlof
Laertes - David Book
Horatio - Otto Hargne
Marcellus - Kaj Snijder
Rosencrantz - Marcus Vögeli
Guildenstern - Rasmus Nyström
Osric - Sten Johan Hedman
Dödgrävaren - Jonas Bergström
Skådespelartruppen - Irene Lindh, Per Svensson, Kaj Snijder

Länkar och läsning:

Om Shakespeares tid

<https://popularhistoria.se/kultur/film-teater/shakespeare-teatergeni-i-turbulent-tid>

Allt möjligt smått och gott om Shakespeares dikter, pjäser, karaktärer. Man kan till och med göra quiz! (på engelska)

www.shakespeare-online.com

För den som är intresserad av en queer analys av Shakespeares texter:

<https://theconversation.com/shakespeare-in-love-exploring-the-bards-queer-themes-98220>

För den som är nyfiken på en feministisk analys av Ofelias rollkaraktär kan man söka efter Elaine Showaters essä

»Representing Ophelia: Women, Madness, and the Responsibilities of Feminist Criticism« (på engelska)